

УДК 330.332

Волік М. А.

Чернігівський національний технологічний університет

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОБРУНТУВАННЯ ЗМІСТУ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

У статті розглянуто економічний зміст інвестиційного потенціалу як економічної категорії. Досліджено різноманіття наукових поглядів щодо сутності інвестиційного потенціалу. Проаналізовано співвідношення основних категорій теорії інвестування, а саме: інвестиції, інвестування, інвестиційний потенціал, інвестиційна привабливість, інвестиційний процес та інвестиційний клімат.

Ключові слова: інвестиційний потенціал, інвестиції, інвестиційний клімат, інвестиційна привабливість.

Постановка проблеми. Досліджуючи інвестиційні процеси, як правило, характеризують обсяг вкладених інвестицій у розрізі джерел інвестування в різні галузі, регіони. При цьому акцент робиться на завершальній стадії інвестування (обсяг вкладених інвестицій, джерел інвестування тощо) та необхідності залучення іноземного капіталу [1, с. 50; 2, с. 2]. Водночас серед науковців зустрічається думка щодо можливих негативних проявів іноземного інвестування, а саме: можливого поглиблення економічної, політичної нестабільності, деіндустріалізації України [3, с. 2]; вірогідності масового відтоку іноземного капіталу в період несприятливих умов економічного розвитку [4, с. 62]. Постає нагальна потреба у стимулюванні інвестиційного потенціалу країни у цілому, врахуванні всіх можливих джерел інвестиційних ресурсів, особливо внутрішніх інвестицій. У зв'язку із цим набуває особливої актуальності питання реалізації інвестиційного потенціалу України, а отже, деталізація його змісту як економічної категорії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зміст інвестицій, інвестиційного потенціалу досліджували у розрізі: ортодоксального підходу – Є. Бем-Баверк, В. Вейц, К.Г. Воблій, К. Маркс, К. Менгер, Дж. Кейнс, В.С. Немчинова, А. Сміт, С.Г. Струми-

лін; ресурсного – В.М. Архангельський, В. Авдеєнко, М.П. Войнаренко, А.В. Бандура, О. Белова, В. Бочаров, С. Заїка, М. Ломанн, П.І. Мирошніченко, М.Ю. Єпіфанова, Ф. Тумусов, Ф.І. Шахманов, О.В. Шевченко; структурного – В. Бочаров, Є.А. Бельтюкова, А.Є. Воронкова, Л. Костирко, А. Краснокутська, Н.С. Лапіна, Є.В. Локшинова, Б.А. Маліцький, Н.П. Мешко, І.В. Олександренко, О.І. Олексюк, І.М. Репіна, О.С. Федоніна, В.І. Хомякова; стратегічного – В.І. Довбенко, І.З. Должанський, Т.О. Загорна, І.А. Ігнатієва, І.М. Карапейчико, Н.Б. Кирич, Б.М. Мізюк, М. Удалих, О.О. Репіна; інституційного – І.Ю. Бережна.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на велику кількість наукових праць щодо інвестиційного потенціалу України, нині залишається дискусійним питання змісту самого поняття інвестиційного потенціалу, його взаємозв'язку з іншими категоріями теорії інвестування.

Мета статті полягає у тому, щоб основі систематизації поглядів учених удосконалити теорію інвестування в частині розкриття змісту інвестиційного потенціалу та його взаємозв'язку з іншими категоріями.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін «потенціал» походить від латинського

potentia та означає сукупність наявних засобів, можливостей у певній галузі тощо. Відносно певного об'єкта потенціал може означати наявність явних чи прихованих можливостей, реалізуючи які можна підвищити ефективність об'єкта (робітника, колективу, підприємства, регіону, суспільства, країни). Поняття «потенціал» – не просто показник, що характеризує стан об'єкту (системи), а категорія, яка одночасно відображає сутність методологічних основ відображення реальних процесів та явищ [5].

Можна стверджувати, що потенціал вбирає в себе одразу три аспекти відносин: наслідки минулого, поточний стан об'єкта дослідження та прогноз стану на майбутнє, а також п'ять рівнів, а саме: країни, регіону, галузі, суб'єктів господарювання, особистості [6, с. 32].

Інвестиційний потенціал як категорія походить від двох термінів – «інвестиції» та «потенціал». Інвестиції (від лат. investio – одягаю, або investire – вкладати) в науковій літературі трактують переважно як сукупність витрат, що реалізується у формі довгострокових вкладень капіталу в різні види діяльності у виробничій і невиробничій сферах національної чи міжнародної економіки для отримання прибутку або досягнення соціального ефекту [7, с. 112; 8, с. 320; 9, с. 260; 10, с. 187].

Похідними термінами від інвестицій є інвестування (нім. investieren, від лат. investire – вкладати) – вкладення капіталу в яке-небудь підприємство, справу, особливо за кордоном, щоб отримати прибуток, та інвестиційна діяльність – сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій [11, с. 495]. Зокрема, у Законі України «Про інвестиційну діяльність» інвестиційну діяльність визначають «як сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави, спрямованих на реалізацію інвестиційних програм для отримання доходу або прибутку» [12].

Під час тлумачення вченими поняття інвестицій використовується ресурсний підхід, а як системоутворюючий чинник використовують збереження, нарощування капіталу, гроші (економічні ресурси), що спрямовані на збільшення капіталу, отримання економічного та соціального ефекту (У. Шарп [13], Р.В. Крисюк [14]); спосіб розміщення капіталу, що забезпечує його збереження, нарощування, приносить додану вартість та передбачає отримання економічного та соціального ефекту (О. Савіцька [15], Л. Юревич [16], Л.Дж. Гитман [17]) (рис. 1).

Що стосується інвестиційного потенціалу, то його трактують із використанням таких системоутворюючих чинників, як сукупність коштів, які можуть бути інвестовані (О. Белова, М. Ломанн [18, с. 37]), сума національного багатства та валового продукту поточного періоду, яка буде спрямована на заощадження (І.Ю. Бережна, П.І. Мірошніченко [19; 20]), сукупність прихованих інвестиційних ресурсів, які під впливом чинників інвестиційного середовища формуються і починають взаємодіяти для вирішення поставлених завдань (С. Заїка [21]), тощо.

В. Бочаров та Ф. Тумусов трактують інвестиційний потенціал через призму потреб, а також попиту і пропозиції, зазначаючи, що для досягнення рівноваги між інвестиційним попитом та пропозицією необхідно враховувати попит на інвестиції, які зумовлюються інвестиційними потребами [22; 23].

О. Белова та М. Ломанн під інвестиційним потенціалом на рівні держави розуміють сукуп-

ність коштів населення, підприємств, держави та нерезидентів, які можуть бути інвестовані в національну економіку [18, с. 37].

Інвестиційний потенціал країни [29] визначається як сума національного багатства, що накопичене суспільством на момент оцінювання потенціалу та валового продукту поточного періоду, яка спрямовується на заощадження. І.Ю. Бережна та П.І. Мірошніченко інвестиційний потенціал регіону характеризують як можливості суб'єктів господарювання, сукупність їхніх інвестиційних ресурсів, що можуть бути задіяні в інвестиційній діяльності в майбутньому, враховуючи при цьому стан і характеристики макроекономічного середовища для досягнення сталого економічного розвитку [19; 20].

А.В. Бандура та Ф.І. Шахманов трактують інвестиційний потенціал у розрізі ресурсного підходу, визначаючи його як сукупність інвестиційних ресурсів, за допомогою яких можна досягти ефекту синергізму під час їх використання [26].

С. Заїка під інвестиційним потенціалом визнає сукупність прихованих інвестиційних ресурсів, джерел, можливостей, засобів, запасів, які під впливом зовнішніх або внутрішніх чинників інвестиційного середовища формуються і починають взаємодіяти для вирішення поставлених стратегічних завдань [21].

А.Ю. Рамський досліджує інвестиційний потенціал домогосподарств. Він вважає, що формування інвестиційного потенціалу має будуватися з урахуванням тенденцій глобалізаційної економіки, розширення ринків праці, диференціації впливу доходів мігрантів на обсяги інвестиційного потенціалу [30]. Інвестиційний потенціал як сукупність ресурсів та об'єктів інвестування, а також як елемент інвестиційного клімату трактує О.В. Шевченко [31].

На основі узагальнення підходів можна зробити висновок, що більшість учених розуміє інвестиційний потенціал у контексті ресурсного підходу. На відміну від них І.Г. Фролова підходить до трактування інвестиційного потенціалу на основі ємнісного підходу, тобто скільки країна, регіон, підприємство, особистість можуть потенційно залучити та освоїти інвестицій.

М.П. Мешко та І.В. Олександренко трактують інвестиційний потенціал у контексті структурного підходу, тобто як сукупність окремих елементів (потенціалів) [32, с. 85]. На думку І.В. Олександренко, складниками інвестиційного потенціалу є економічна, соціальна, трудова, екологічна, споживча, інституційна, виробнича, інфраструктурна, природно-ресурсна, фінансова, інноваційна, правова компоненти [33].

Узагальнивши підходи вчених до трактування інвестицій, інвестиційного потенціалу, можна виділити такі підходи до їх тлумачення:

– ортодоксальний, прихильниками якого були Є. БемБаверк, В. Вейц, К.Г. Воблій, К. Маркс, К. Менгер, Дж. Кейнс, В.С. Немчинова, А. Сміт, С.Г. Струмилін. При цьому потенціал досліджувався на рівні національної економіки або окремих галузей. Домінувало трактування потенціалу як виробничої сили, матеріальних умов і елементів, ресурсних можливостей економіки. В основу було покладено трудову теорію вартості, теорію граничної корисності [34, с. 75];

– ресурсний, який простежується у працях В.М. Архангельського, В. Авдеєнко, М.П. Войнаренка, А.В. Бандури, О. Белова, В. Бочарова, С. Заїки, М. Ломанн, П.І. Мірошніченко,

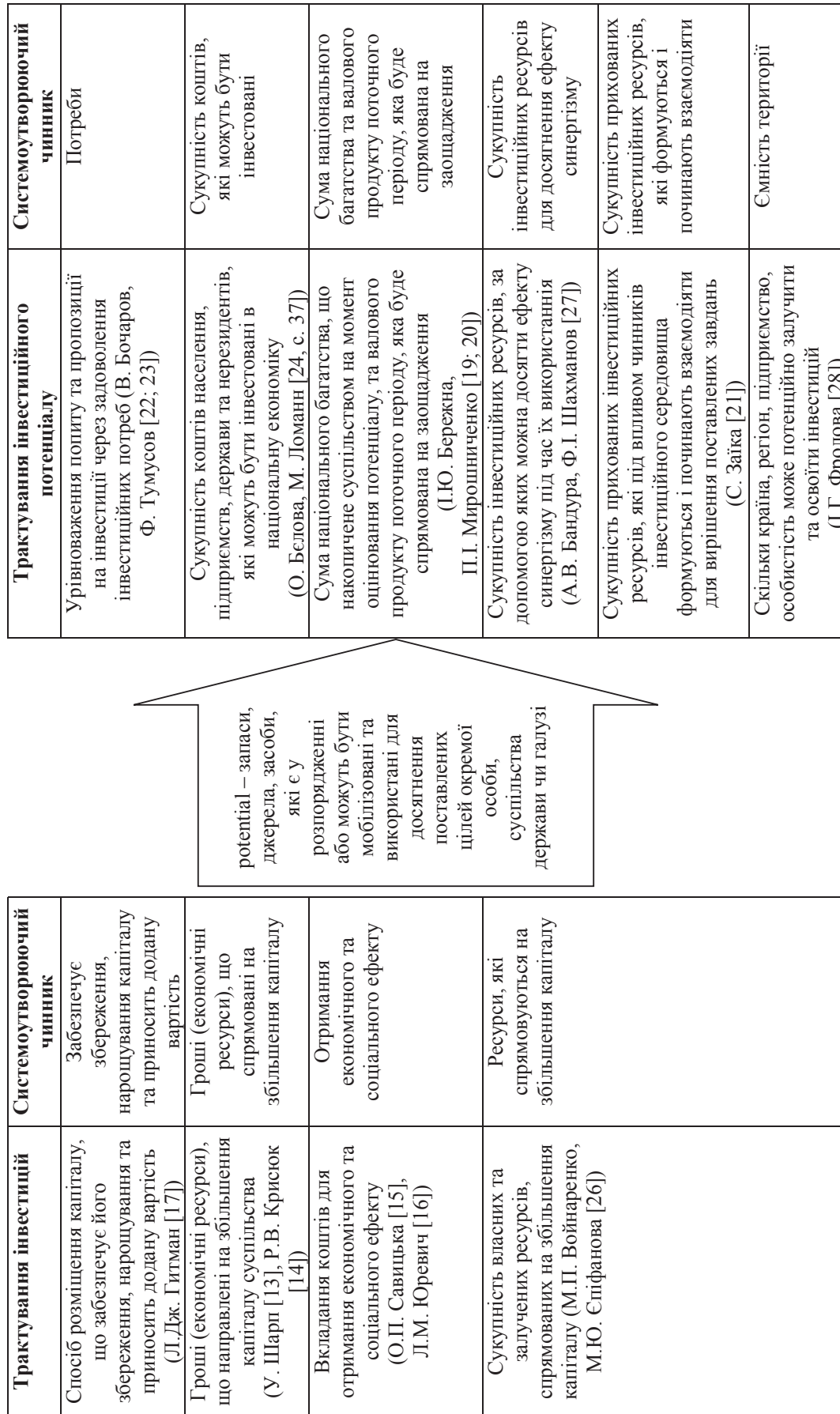

Рис. 1. Трагування вченими поняття інвестицій та інвестиційного потенціалу

Джерело: розроблено автором

Таблиця 1

Співвідношення основних категорій теорії інвестування

Інвестиційний потенціал			Інвестиційна привабливість	Інвестиційний клімат
Інвестиції	Інвестування			
Враховується поточний обсяг витрат, що реалізуються у формі довгострокових вкладень капіталу з метою отримання прибутку	Відображає: – сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб, державних установ; – вкладання коштів у підприємства, галузь, сектор економіки; – спрямованість на реалізацію інвестиційних програм на різних рівнях	Характеризується розширенням часових та просторових характеристик. Трактуються розширюються за рахунок прихованих можливостей національної економіки	Показує можливість території, країни для нарощування інвестиційного потенціалу	Характеризує умови щодо забезпечення надійності інвестиційних процесів

М.Ю. Спіфанової, Ф. Тумусова, Ф.І. Шахманова, О.В. Шевченка та трактується як сукупність наявних ресурсів, засобів і запасів, що можуть бути залучені під час реалізації інвестицій;

– структурний, прихильниками якого є В. Бочаров, Є.А. Бельтюкова, А.Е. Воронкова, Л. Костирко, А. Краснокутської, Н.С. Лапіна, Є.В. Локшинова, М. Ломанн, Б.А. Маліцький, Н.П. Мешко, І.В. Олександренко, О.І. Олексюк, І.М. Рєпіна, О.С. Федоніна, В.І. Хомякова, вони визначають потенціал як сукупність окремих потенціалів, компонентів інвестиційного потенціалу;

– стратегічний підхід, що розглядає розвиток інвестиційного потенціалу, збільшення інвестицій як необхідну умову економічного розвитку (присутній у працях В.І. Довбенко, І.З. Должанського, Т.О. Загорної, І.А. Ігнатієвої, І.М. Карапейчика, Н.Б. Кирич, Б.М. Мізюка, М. Удалих, О.О. Рєпіна, А.В. Череп);

– інституційний підхід під час дослідження інвестиційного потенціалу використовує І.Ю. Бережна [35];

– емнісний підхід, тобто скільки країна, регіон, підприємство, особистість можуть потенційно залучити та освоїти інвестицій [27].

Характеризуючи співвідношення між інвестиціями, інвестуванням та інвестиційним потенціалом, варто зазначити, що інвестиції враховують поточний стан вкладання коштів. Інвестування відображає процес вкладання коштів, а під час визначення інвестиційного потенціалу має враховуватися розширення часово-просторової характеристики вкладання коштів за рахунок включення прихованих можливостей національної економіки (табл. 1).

Під інвестиційним процесом розуміють залучення, використання інвестицій в економічній діяльності з відображенням усіх чинників, умов, механізмів інвестування [36, с. 7]. Р.В. Крисюк акцентує увагу на тому, що в інвестиційному процесі присутні суб'єкт, об'єкт інвестування, середовище, у якому вони функціонують (інвестиційний клімат) [14, с. 68]. Т.В. Майорова розглядає інвестиційний процес як підсистему економічної системи та як окрему систему інвестиційної сфери [37].

Інвестиційна привабливість характеризує можливість країни, регіону, галузі, підприємства щодо залучення потенційних інвесторів, а інвестиційний клімат відображає умови щодо забезпечення надійності процесів інвестування. Під час

використання ресурсного підходу інвестиційний потенціал можна визначити як сукупність ресурсів національної економіки, що можуть бути перетворені на інвестиції.

У науковій літературі зустрічається твердження, що інвестиційна привабливість – взаємозв'язок інвестиційного потенціалу та інвестиційного ризику [27].

Логічний порядок «інвестиції – інвестування – інвестиційний потенціал – інвестиційна привабливість – інвестиційний клімат» І.Ю. Бережна доповнює поняттям інституціоналізації інвестиційної діяльності [35].

Необхідно відзначити, що, з одного боку, інвестиційний потенціал – це потенційна можливість країни, регіону, суб'єкта господарювання, домогосподарства формування інвестиційних ресурсів для розміщення за межами країни, регіону, суб'єкта господарювання, домогосподарства, а з іншого – об'єкт інвестування. У першому випадку країна, регіон, суб'єкт господарювання, домогосподарство формують власні інвестиційні ресурси й розміщують їх. У другому випадку країна, регіон, суб'єкт господарювання, домогосподарство може розглядатися як об'єкт інвестування.

Інвестиційний потенціал як можливості формування інвестиційних ресурсів являє собою сукупність інвестиційних ресурсів і можливостей суб'єктів інвестиційної діяльності, території, країни.

Висновки. На основі проведеного узагальнення ресурсного, структурного, стратегічного, ортодоксального, інституційного, емнісного підходів до трактування інвестиційного потенціалу можна дати визначення інвестиційного потенціалу як сукупності об'єктивних виробничих, економічних, споживчих, інституційних, трудових, природно-географічних та інших характеристик країни, регіону, галузі, які сприяють залученню інвестицій та роблять можливим їх освоєння, примноження для досягнення економічного росту та добробуту населення. Формами формування та реалізації інвестиційного потенціалу є акумулювання власних інвестиційних ресурсів країною, регіоном, суб'єктом господарювання, домогосподарством. Ті ж країна, регіон, суб'єкт господарювання, домогосподарство можуть виступати й як інвестиційні реципієнти, що передбачає можливість залучати зовнішні інвестиційні ресурси.

Список використаних джерел:

1. Бережна І.Ю. Інвестиційна діяльність України в контексті інтеграційних та глобалізаційних процесів. Економіка та держава. 2011. № 2. С. 50–53.
2. Марцин В.С. Особливості залучення іноземних інвестицій за умов виходу з кризи. Проблеми науки. 2011. № 3. С. 2–9.
3. Климова І.Г. Система інтересів учасників інвестиційного процесу. Інвестиції: практика та досвід. 2009. № 3. С. 2–5.
4. Запаранюк Т.В. Концептуальні засади реалізації монетарної політики в умовах відкритості національної економіки. Фінанси, облік і аудит. 2011. Вип. 171. С. 59–67.
5. Инновационный потенциал: современное состояние и перспективы развития: монография / Г. Матвейкин, С. Дворецкий, Л. Минько и др. М.: Машиностроение–1, 2007. 284 с.
6. Вдовічев А.А. Теоретико-методологічні та методичні основи оцінки інвестиційних параметрів регіонального розвитку. Л.: Ін-т регіон. досліджень, 2005. 285 с.
7. Банківська енциклопедія / М.І. Савлук, А.М. Поддєрьогін, А.А. Пересада та ін.; за ред. д-ра екон. наук, проф. А.М. Мороза. К.: Ельтон, 1993. 328 с.
8. Куньч З.Й. Універсальний словник української мови. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. 848 с.
9. Новий словник іношомовних слів: близько 40 000 слів і словосполучень / Л.І. Шевченко, О.І. Ніка, О.І. Хом'як, А.А. Дем'янюк; за ред. Л.І. Шевченко. К.: АРІЙ, 2008. 672 с.
10. Финансовый словарь / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк, Т.С. Смовженко; 4-е вид., випр. та доп. К.: Знання, КОО; Л.: Львів. банк. ін-т НБУ, 2002. 566 с.
11. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: Перун, 2009. 1736 с.
12. Закон України «Про інвестиційну діяльність» № 1560-ХІІ від 18.09.1991, зі змінами та доповненнями. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 47. Ст. 646. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
13. Шарп У. Инвестиции; пер. с англ. М.: ИНФРА– М, 1999. 1028 с.
14. Кришок Р.В. Проблеми формування інвестиційних ресурсів в Україні. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2011. № 1. С. 67–71.
15. Савицька О.П., Савицька Н.В. Державне регулювання інвестиційних процесів в Україні. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні : етапи становлення і проблеми розвитку. 2011. № 714. С. 391–398.
16. Юрєвич Л.М. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2011. № 1. С. 67–71.
17. Гитман Л.Дж., Джонс М.Д. Основы инвестирования; пер. с англ. М.: Дело, 1999. 1008 с.
18. Національний інвестиційний потенціал як фундамент економічного зростання в Україні / О. Белов, М. Ломани, Я. Жаліло та ін. К.: НІСД, 2001. 96 с.
19. Бережна І.Ю. Теоретико-економічні підходи до обґрунтування змісту інвестиційного потенціалу. Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємництво». 2010. № 6. С. 253–258.
20. Мірошніченко П.І. Активізація використання інвестиційного потенціалу регіону: автореф. дис. ... к.е.н.: 08.00.05; Інститут економіко-правових досліджень НАН України. Донецьк, 2007. 20 с.
21. Заїка С.О. Інвестиційний потенціал підприємства та варіанти його формування. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2015. Вип. 13. Ч. 1. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_13/19.pdf.
22. Бочаров В.В. Финансово-кредитные методы регулирования рынка инвестиций. М.: Финансы и статистика, 1993. 144 с.
23. Тумусов Ф.С. Стратегия формирования и реализации инвестиционного потенциала региона. М.: РАГС, 1995. 254 с.
24. Войнаренко М.П., Спіфанов М.Ю. Управління інвестиційною діяльністю промислових підприємств: монографія. Вінниця: ВНТУ, 2011. 188 с.
25. Бандура А.В., Шахманов Ф.И. Проблемы организации эффективной инвестиционной деятельности корпорации в регионе. М., 1999. 345 с.
26. Фролова Г.І. Оцінка інвестиційного клімату в Україні. Вісник Бердянського університету бізнесу і менеджменту. 2014. № 2(26). С. 67–69.
27. Бочаров В.В. Финансово-кредитные методы регулирования рынка инвестиций. М.: Финансы и статистика, 1993. 144 с.
28. Нечитайло І.П. Аналіз сучасних підходів до визначення інвестиційного потенціалу регіону. Финансовые рынки и ценные бумаги. 2010. № 24. С. 13–19.
29. Рамський А.Ю. Інвестиційний потенціал домогосподарств: монографія. К.: КНУТД, 2014. 352 с.
30. Шевченко О.В. Інвестиційна активність регіонів України: вплив на економічне зростання. Стратегічні пріоритети. 2009. № 1(10). С. 175–181.
31. Мешко Н.П. Інвестиційно-інноваційний потенціал регіону : критерії оцінки та проблеми формування. Економічний простір. 2008. № 10. С. 78–88.
32. Олександренко І.В. Оцінювання впливу прямих іноземних інвестицій на економічний розвиток регіону. Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємництво». 2009. № 4. С. 134–142.
33. Струмилин С.Г. Проблемы экономики труда. М.: Госполитиздат, 1982. 471 с.
34. Бережна І.Ю. Особливості формування інвестиційного потенціалу у транзитивній економіці: інституційний підхід. Ефективна економіка. 2012. № 11. С. 18–25.
35. Сорокина А.В. Социально-экономические факторы инвестиционного процесса в России: региональные измерения: автореф. дис. ... к.э.н.: 08.10.01. М.: МГУ, 2011. 25 с.
36. Майорова Т.В. Системний підхід у визначенні сутності інвестиційного процесу. Фінанси, облік і аудит. 2011. Вип 17.1. С. 137–147.

Волик М. А.

Черниговский национальный технологический университет

**ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОБОСНОВАНИЮ
СОДЕРЖАНИЯ ИНВЕСТИЦИОННОГО ПОТЕНЦИАЛА**

Резюме

В статье рассмотрено экономическое содержание инвестиционного потенциала как экономической категории. Исследовано многообразие научных взглядов о сущности инвестиционного потенциала. Проанализировано соотношение основных категорий теории инвестирования, а именно: инвестирования, инвестиционного потенциала, инвестиционной привлекательности, инвестиционного процесса и инвестиционного климата.

Ключевые слова: инвестиционный потенциал, инвестиции, инвестиционный климат, инвестиционная привлекательность.

Volyk M. A.

Chernihiv National Technological University

**THEORETICAL APPROACHES TO THE SUBSTANTIATION
OF THE INVESTMENT POTENTIAL CONTENT**

Summary

The economic content of the investment potential as an economic category. The variety of scientific opinions about the essence of investment potential is investigated. Based on the generalization of approaches, it is concluded that most scientists understand the investment potential in the context of the resource approach. The relation of the main categories of the theory of investment is researched, namely: investment, investing, investment potential, investment attractiveness, investment process and investment climate.

Key words: investment potential, investments, investment climate, investment attractiveness.